

Олена П. Славкова¹, Лариса О. Рибіна²

РОЛЬ ПУБЛІЧНИХ ФІНАНСІВ В ЕКОНОМІЧНОМУ ЗРОСТАННІ: МІСЦЕ ПУБЛІЧНИХ ІНВЕСТИЦІЙ

Забезпечення економічного зростання є необхідною умовою успішного соціально-економічного розвитку країни в цілому. Це вимагає активізації ролі публічних фінансів та публічних інвестицій для розвитку та активізації процесів в органах місцевого самоврядування, держави та місцевого бізнесу як ключового фактору, що визначає динаміку капіталу в економіці і має вплив на темпи і характер економічного зростання. Публічні інвестиції при цьому можна розглядати як управлінський інструмент сприяння сталого розвитку. В умовах соціально-економічної нестабільності публічні фінанси є важливою складовою фінансової системи, яка не може пристосовуватися до змін автоматично. Інерційність публічних фінансів породжує додаткові ризики не лише для ресурсного забезпечення функціонування держави, але й призводить до низки негативних явищ макроекономічного та соціального характеру. За цих умов бюджет є не тільки важливим інструментом держави, через який забезпечується моніторинг за станом суспільного виробництва і забезпечення соціальних гарантій населенню, а й здійснюється стабілізація фінансової системи в цілому. В статті доведено, що важливою детермінантою соціально-економічного розвитку є фінансова децентралізація, яка сприяє, з одного боку, зменшенню ролі держави в їхньому фінансовому забезпеченні, з другого - створює можливості для зміцнення автономності місцевих бюджетів. В статті обґрунтовано основні методи залучення публічних інвестицій а саме: нормативно-правове забезпечення; виділення пріоритетів відбору інвестиційних проєктів; визначення та використання механізмів підтримки інвестиційної діяльності; розробка інвестиційного паспорту; створення окремої служби сприяння інвестиціям. Проведений аналіз сучасного стану системи публічних фінансів дає можливість вивести деякі обмеження і критерії організації взаємовідносин між фіскальною та монетарною системами в контексті актуальних завдань соціально-економічного розвитку

Ключові слова: публічні фінанси, публічні кошти, інвестиції, публічні інвестиції, державна інвестиційна політика, державні інвестиційні проєкти.

Лім. 12.

DOI: 10.32752/1993-6788-2024-1-276-53-59

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1864-0810>

ORCID ID <https://orcid.org/0000-0001-7959-8794>

Olena P. Slavkova, Larysa O. Rybina

THE ROLE OF PUBLIC FINANCE IN ECONOMIC GROWTH: THE PLACE OF PUBLIC INVESTMENT

Ensuring economic growth is a necessary condition for the successful socio-economic development of the country as a whole. This requires the activation of the role of public finance and public investment for the development and activation of processes in local self-government bodies, the state and local business as a key factor that determines the dynamics of capital in the economy and has an impact on the pace and nature of economic growth. At the same time, public investment can be considered as a management tool for promoting sustainable development. In conditions of socio-economic instability, public finances are an important component of the financial system, which cannot adapt to changes automatically. The inertia of public finances generates additional risks not

¹ Sumy National Agrarian University. Ukraine.

² Sumy National Agrarian University. Ukraine.

only for the resource provision of the state's functioning, but also leads to a number of negative phenomena of a macroeconomic and social nature. Under these conditions, the budget is not only an important instrument of the state, through which monitoring of the state of public production and provision of social guarantees to the population is ensured, but also stabilization of the financial system as a whole is carried out. The article proves that an important determinant of socio-economic development of regions is financial decentralization, which contributes, on the one hand, to reducing the role of the state in their financial support, and on the other hand, creates opportunities for strengthening the autonomy of local budgets. The article substantiates the main methods of attracting public investment in the region, namely: regulatory and legal support; allocation of priorities for the selection of investment projects; definition and use of mechanisms for supporting investment activity; development of an investment passport; creation of a separate investment promotion service. A comprehensive analysis of the current state of the public finance system makes it possible to derive some limitations and criteria for the organization of relations between the fiscal and monetary systems in the context of current tasks of socio-economic development

Keywords: public finances, public funds, investments, public investments, state investment policy, state investment projects.

Peer-reviewed, approved and placed: 20.06.2024.

Постановка проблеми. Публічні фінанси відіграють провідну роль у діяльності країни, а їх здатність забезпечувати соціально-економічний розвиток та адаптуватися до різноманітних інноваційних підходів та управління державними грошовими потоками сприяє реалізації ринкових драйверів органів державної влади. В даний час публічні фінанси є не тільки джерелами поповнення державної скарбниці, а й визначають основні напрями її розподілу виходячи з обсягу фактичних фінансових ресурсів [1]. Вони відіграють також важливу роль в економічному зростанні. Моделі економічного зростання припускають наявність траєкторії сталого економічного розвитку, досягнення якого є метою державної економічної політики. Одним із важливих інструментів такої політики є державні витрати, в яких державні інвестиції традиційно посідають важливе місце через вплив на економічне зростання суспільства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питаннями публічних фінансів та публічних інвестицій займалися такі відомі науковці як: Кадала В.В. [1], Гладішевський А. [3], Жеребило І. [3], Луніна І. [4], Молдован О. [5], Опарін В. [6], Школьник І. [7], Федюк В. [8], Хрущ Н. [9] та інші. Проте, незважаючи на вагомий внесок вчених, питання організації які стосуються ролі публічних фінансів в економічному зростанні потребують подальших досліджень і рекомендацій щодо їх вирішення.

Метою дослідження. Мета даної публікації розглянути публічні фінанси з точки зору інвестицій в економічне зростання та розвиток держави.

Основні результати дослідження. Як показують дослідження, функції, принципи та моделі їх реалізації є ключовими в публічних фінансах. Водночас І. О. Луніна [4] зазначає, що основне місце в цих процесах слід відводити змісту та розумінню завдань державних фінансів у сучасній державі. На думку вчених, державні фінанси відіграють надзвичайно важливу роль у суспільстві за обсягом створених фінансових ресурсів. Безсумнівно фінансовий менеджмент забезпечує діяльність державних установ і реалізацію ними

соціальних функцій. Крім того, функціонуючи в рамках єдиної фінансової системи, фінансові ресурси держави забезпечують баланс індивідуальних, корпоративних і суспільних інтересів. О.О. Молдован [5] стверджує, що ключовими ланками державних фінансів є державний бюджет, цільові фонди, державний кредит і фінанси державного сектора. На думку вченої, цю проблему слід розглядати з точки зору публічних фінансів на двох рівнях, а саме на національному та місцевому рівнях.

На думку Жеребіло І.В. Основними характеристиками державних фінансів є прозорість та імперативність, що вимагає формування та розвитку державних фінансів в умовах розвиненого державного сектора, а також контрольованість цього виду економічних відносин з боку суспільства, а також відносна знеособлення постачання. Громадяни отримують послуги не особисто, а як члени громадського об'єднання. Слід виділити важливу характеристику державних фінансів – відносну самостійність учасників економічних відносин, до яких обов'язково відносять органи державної влади та органи місцевого самоврядування [3]. Основними тенденціями розвитку державних фінансів та зміни їх ролі в розвитку соціальної сфери економіки можна назвати такі:

- створення комплексної та автономної місцевої фінансової системи у зв'язку з передачею повноважень на місцевий рівень та фіскальною децентралізацією;
- підвищення прозорості державних фінансів та забезпечення широкої участі громадськості у визначенні політичних пріоритетів бюджету, розвитку соціального сектору економіки та посилення соціального контролю фінансових операцій;
- уточнення та визначення ролі органів державної влади та місцевого самоврядування у виконанні державних завдань, зокрема щодо соціального обслуговування населення.

І. Школьник вважає що державні фінанси включають в себе: державні фінанси, місцеві фінанси, фінанси державних корпорацій та фондів соціального страхування. А. Нечай у своєму дослідженні йде трохи далі та до складу державних фінансів, окрім зазначених, він включає не лише фонди загальнообов'язкового соціального страхування, а й недержавні пенсійні фонди [7].

В. Опарін, В. Федосов та П. Юхименко у своїх дослідженнях порушують подібне питання, а саме чи охоплюють державні фінанси лише фінанси центральної та місцевої влади, чи фінанси інших державних об'єднань [6], стверджуючи, що їх метою таких є забезпечення соціальних потреб, хоча й з обмеженим колом суб'єктів.

Інвестиції в види діяльності з позитивними зовнішніми ефектами впливають на науково-технічний розвиток держави, який таким чином стає ендогенним фактором. Публічні інвестиції в розвиток людського капіталу, а також добре продумані інвестиції в інфраструктуру, узгоджені з бізнесом, мають значний вплив на розвиток регіональної чи місцевої економіки та відіграють важливу роль у залученні приватних інвестицій. Тому для створення спеціального фонду страхування від воєнних ризиків також

потрібні державні кошти, які мають бути зібрані для гарантування безпеки інвестицій та забезпечення прав і захисту власності інвесторів [8]. У спрощеному вигляді процес економічного зростання за рахунок інвестицій можна представити за допомогою трисекторної моделі [4].

Перший сектор - дослідницький у якому нове знання створюється на основі наявних знань і з використанням людського капіталу. Ці нові знання з'являються у двох формах: знання, яке стає доступним для всіх і внутрішні знання дослідницьких організацій для виключного використання.

Другий сектор - виробництво технологічного обладнання (створення елементів основних фондів, які потім використовуються для виробництва споживчих товарів). У цьому секторі, окрім праці та капіталу, знання використовуються у двох формах: у накопиченій суспільній свідомості та у внутрішніх знаннях конкретних підприємств.

Третій сектор - виробництво кінцевої споживчої продукції. Зростання знань у дослідницькому секторі прямо пропорційне кількості накопичених знань та кількості людського та фізичного капіталу. Наявність позитивного зовнішнього ефекту в національній економіці в цілому зумовлена тим, що використання загальнодоступних знань безпосередньо не оплачується, а приносить дохід [4].

Публічні інвестиції, здійснені органами державної та місцевої влади надзвичайно важливі в багатьох сферах життя. Перш за все, йдеться про створення та підтримку сучасної інфраструктурної мережі (дороги, мости, зв'язок, доступність телекомунікаційних послуг та інше). Не менш важливими є державні кошти для розвитку публічних послуг, наприклад на розвиток освіти та охорони здоров'я та людського капіталу. Також важливо покращити якість середовища для діяльності громадян, повсякденного життя, відпочинку тощо [8]. Важливим аргументом на користь державного втручання у фінансування окремих інвестицій (особливо інфраструктурних) є позитивний вплив таких інвестицій на умови конкуренції. Так розвиток і вдосконалення транспортної інфраструктури та засобів зв'язку дає змогу ліквідувати монопольне становище одних компаній, створити умови для виходу інших компаній на ринок з меншими витратами. Першою моделлю, за допомогою якої був зроблений такий висновок, можна вважати «модель ізольованого стану» [10]. Підприємства в цьому місті автоматично стають монополіями (або в кращому випадку олігополіями). Будівництво доріг відкриває вхід на ринок для нових підприємств, що призводить до падіння рівня цін. Отже, інвестиції в інфраструктуру підвищують добробут суспільства, якщо вартість будівництва транспортної інфраструктури нижча, ніж вигода для споживачів. Аналіз залежності економічного зростання від інфраструктурних інвестицій на основі мікроекономічної моделі показав, що посилення конкуренції за рахунок розвитку інфраструктури сприяє збільшенню обсягів виробництва та збільшує ринкову частку тих, хто має менші витрати [10]. Вплив інфраструктурних інвестицій тим більший, чим більша диференціація витрат і частка високо витратних підприємств. Такі умови характерні для країн, що розвиваються, нових індустріальних країн і країн з перехідною економікою, тому державні витрати на створення інфраструктури в цих країнах є

економічно виправданими в усіх них. Результати емпіричних досліджень цих авторів підтверджують стимулюючий вплив інфраструктури на економічний розвиток регіонів [11].

За словами Гладишевського А.В. і Коробчук Т.І. у 2018 році державні інвестиції отримали статус сфери діяльності в Україні після приєднання до рекомендацій ОЕСР щодо впровадження ефективних правил публічного інвестування в діяльність органів місцевого самоврядування. В результаті реформи бюджетної децентралізації органи місцевого самоврядування отримали можливість збільшити державні кошти, які в основному спрямовувалися на інфраструктурні, в тому числі соціальні об'єкти, а також на реалізацію заходів, що сприяють розвитку підприємницької діяльності. діяльності жителів територіальних громад у формі інвестицій. [2].

При визначенні цілей управління публічними інвестиціями регіону на думку Рибіної Л.О. необхідно брати до уваги значення інвестицій для досягнення стратегічних цілей сталого розвитку регіону. Саме публічні інвестиції є основним фактором, що визначає перспективи сталого розвитку регіону, тому прийняття рішень про цілі та об'єкти публічного інвестування має бути інтегровано з вибором стратегічної альтернативи та обґрунтуванням ключових цілей сталого розвитку. Визначення цілей публічного інвестиційного процесу має бути інтегровано у стратегічне цілепокладання регіону [12].

Держава може сприяти накопиченню факторів виробництва не тільки безпосередньо, тобто шляхом інвестування в окремі галузі за рахунок бюджетних ресурсів, але й опосередковано впливає на цей процес. Це стає можливим, коли державні інвестиції доповнюють приватну інвестиційну діяльність. Так розвиток таких об'єктів інфраструктури як транспорт та енергопостачання сприяє збільшенню обсягів приватних інвестицій та підвищенню їх продуктивності. Отже, спільну ефективність приватного та державного секторів можна посилити, якщо ефективність державних інвестицій оцінювати з урахуванням суспільних переваг приватних інвестицій. Результат публічних інвестицій залежить від поточного рівня інфраструктурної безпеки економіки країни та майбутнього попиту на інфраструктурні послуги. В умовах соціально-економічної нестабільності публічні фінанси є важливим елементом фінансової системи, який не може автоматично адаптуватися до змін. Низький рівень інвестиційної діяльності публічних фінансів не лише загрожує функціонуванню держави, а й призводить до низки негативних макроекономічних та соціальних явищ. За таких умов бюджет є не лише важливим державним інструментом, за допомогою якого здійснюється контроль за станом державного виробництва та забезпечуються соціальні гарантії населення, а й стабілізація всієї фінансової системи [9].

Висновки. Підводячи підсумок необхідно відмітити, що з точки зору економічного зростання важливим є не збільшення публічних інвестицій а їх вплив на формування державного та приватного капіталу. Ми вважаємо, що публічні інвестиції в першу чергу виконують таку важливу функцію як доповнення до приватних інвестицій що складають основну частину загального

процесу. Державне фінансування інфраструктурних інвестицій та інвестицій в людський капітал є економічно виправданим, якщо сприяє розвитку конкуренції та усуває монопольне становище окремих гравців на ринку і створює умови для виходу на ринок підприємств з меншими витратами. Перспективи подальших досліджень ми вбачаємо у детальних дослідженнях інвестиційних вкладень в розвиток основних інфраструктурних об'єктів що сприяє розвитку ринку публічних фінансів та капіталу і в деякій мірі розширює можливості для формування приватного капіталу в даному секторі економіки.

1. Кадала В.В. Ключові аспекти державних (публічних) фінансів у сучасному суспільстві. URL: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/11/300.pdf> (дата звернення 29.04.2024).
2. Гладисhevський А.В., Коробчук Т.І. Фінансовий механізм публічного інвестування в сучасних умовах. Економіка та суспільство. 2022. Вип. 41. URL: DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-41-29> (дата звернення 13.05.2024)
3. Жеребило І.В. Публічні фінанси та їхня роль у забезпеченні соціальної сфери економіки країни: теоретичний аспект. Вісник університету банківської справи. 2019. № 1 (34). С. 95-106.
4. Луніна І.О. Публічні фінанси в макроекономічній політиці зростання: монографія. Київ. НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогнозув. НАН України». 2020. 440 с.
5. Молдован О.О. Державні фінанси України: досвід та перспективи реформ: монографія К.: НІСД, 2011. 380 с.
6. Опарін В. М., Федосов В. М., Юхименко П. І. Публічні фінанси: генеза, теоретичні колізії та практична концептуалізація. Фінанси України. 2017. № 2. С. 110-128.
7. Публічні фінанси: транспарентність VS корупція: монографія / за заг. редакцією д-ра екон. наук І.О. Школьник. Суми: видавництво «Ярославна». 2020. 208 с.
8. Федюк В. Роль публічних інвестицій у залученні приватного фінансування в розвиток вітчизняної економіки. URL: <https://www.csi.org.ua/news/rol-publichnyh-investytcij-u-zaluchenni-privatnogo-finansuvannya-u-rozvytok-vitchyznianoj-ekonomiky/> (дата звернення 29.04.2024).
9. Хрущ Н., Нянко Л. Забезпечення стійкості публічних фінансів в умовах соціально-економічної нестабільності. Вісник Хмельницького національного університету. 2023, № 2. С.59-64.
10. Aghion P. Schankerman M. Competition, Entry and the Social Returns to Infrastructure in Transition Economies. *Economics of Transition*. 1999. Vol. 7, No. 1. P. 79–101.
11. Busch B., Klus H.-P. Potentialfaktor Infrastruktur. *Kiwn: Deutscher InstitutsVerlag*, 1995. 50 s.
12. Рибіна Л.О. Управління процесом публічного інвестування регіонального сталого розвитку. Теоретико-методичні та практичні аспекти публічного управління та адміністрування: кол. монографія за ред. О.П. Славкової. Суми: МакДен. 2023. С. 24-45.

-
1. Kadala V.V. Kliuchovi aspekty derzhavnykh (publichnykh) finansiv u suchasnomu suspilstvi. URL: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/11/300.pdf> (data zvernennia 29.04.2024).
 2. Hladyshevskiy A.V., Korobchuk T.I. Finansovy mekhanizm publichnogo investuvannya v suchasnykh umovakh. *Ekonomika ta suspilstvo*. 2022. Vyp. 41. URL: DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-41-29> (data zvernennia 13.05.2024)
 3. Zherebylo I.V. Publichni finansy ta yikhnia rol u zabezpechenni sotsialnoi sfery ekonomiky krainy: teoretychny aspekt. *Visnyk universytetu bankivskoi spravy*. 2019. № 1 (34). С. 95-106.
 4. Lunina I.O. Publichni finansy v makroekonomichnii politytsi zrostantia: monohrafiia. Kyiv. NAN Ukrainy, DU «In-t ekon. ta prohnouz. NAN Ukrainy». 2020. 440 s.
 5. Moldovan O.O. Derzhavni finansy Ukrainy: dosvid ta perspektvy reform: monohrafiia K.: NISD, 2011. 380 s.
 6. Oparin V. M., Fedosov V. M., Yukhymenko P. I. Publichni finansy: geneza, teoretychni kolizii ta praktychna kontseptualizatsiia. *Finansy Ukrainy*. 2017. № 2. S. 110-128.
 7. Publichni finansy: transparentnist VS koruptsiia: monohrafiia / za zah. redaktsiieiu d-ra ekon. nauk I.O. Shkolnyk. Sumy: vydavnytstvo «Iaroslavna». 2020. 208 s.
 8. Fedjuk V. Rol publichnykh investytsii u zaluchenni pryvatnogo finansuvannya v rozvytok vitchyznianoj ekonomiky. URL: <https://www.csi.org.ua/news/rol-publichnyh-investytcij-u-zaluchenni-privatnogo-finansuvannya-u-rozvytok-vitchyznianoj-ekonomiky/> (data zvernennia 29.04.2024).

9. Khrushch N., Nianko L. Zabezpechennia stiiokosti publichnykh finansiv v umovakh sotsialno-ekonomichnoi nestabilnosti. *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu*. 2023, № 2. S.59-64.
10. Aghion P. Schankerman M. Competition, Entry and the Social Returns to Infrastructure in Transition Economies. *Economics of Transition*. 1999. Vol. 7, No. 1. P. 79–101.
11. Busch B., Klus H-P. *Potentialfaktor Infrastruktur*. Kln: Deutscher InstitutsVerlag, 1995. 50 s.
12. Rybina L.O. *Upravlinnia protsesom publichnoho investuvannia rehionalnoho staloho rozvytku. Teoretyko-metodychni ta praktychni aspekty publichnoho upravlinnia ta administruvannia: kol. monohrafiia za red O.P. Slavkvoi*. Sumy: MakDen. 2023. S. 24-45.